

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Кафедра менеджменту і адміністрування
Кафедра прикладної економіки та міжнародних економічних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
Р. ШЕЛУДЬКО

08 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО,
МЕНЕДЖМЕНТ

Галузь знань – 20 «Аграрні науки та продовольство»

Спеціальність – 201 «Агрономія»

Освітня (освітньо-професійна) програма – «Агрономія», «Селекція і генетика с.-г. культур», «Плодоовочівництво», «Агрохімія і ґрунтознавство»

Факультет – агрономічний

Робоча програма дисципліни «Економіка і підприємництво, менеджмент» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти галузі знань – 20 «Аграрні науки та продовольство», спеціальності – 201 «Агрономія», освітніх (освітньо-професійних) програм – «Агрономія», «Селекція і генетика с.-г. культур», «Плодоовочівництво», «Агрохімія і ґрунтознавство».

« 26 » серпня 2020 р. 25 с.

Розробники:

Гуторова Олена Олександрівна, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту і адміністрування, професор університету

Ломовських Людмила Олександрівна, доктор екон. наук, доцент, зав. кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри менеджменту і адміністрування.

Протокол від « 26 » серпня 2020 р. № 1.

Завідувач кафедри менеджменту і адміністрування,
професор

О. ГУТОВА

« 26 » 08 2020 року

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

Протокол від « 26 » серпня 2020 р. № 1.

Завідувач кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин,
доцент

Л. ЛОМОВСЬКИХ

« 27 » серпня 2020 року

Схвалено навчально-методичною комісією агрономічного факультету

Протокол від « 28 » серпня 2020 р. № 1

Голова навчально-методичної комісії
агрономічного факультету,
к.е.н., доцент

О. РОМАНОВ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань – 20 «Аграрні науки та продовольство»	Нормативна	
Модулів – 4	Спеціальність – 201 «Агрономія» Освітньо-професійна програма – «Агрономія», «Селекція і генетика с.-г. культур», «Плодоовочівництво», «Агрохімія і ґрунтознавство»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		4-й	5-й
		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		7-й	-
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітній рівень: перший (бакалаврський) рівень	28 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	12 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	96 год.
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: іспит	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни «Економіка і підприємництво, менеджмент» – забезпечення знань з основних розділів прикладної економіки, організації та результативності господарювання на рівні первинної ланки суспільного виробництва; формування у майбутніх фахівців сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі менеджменту, формування розуміння концептуальних основ системного управління організаціями; умінь аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, прийняття адекватних управлінських рішень.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин 4 кредити ЄКТС.

Завданням вивчення курсу є теоретична підготовка здобувачів з питань:

- теорії та методологічних засад засвоєння практичних навичок управління підприємством у конкурентному середовищі;
- ефективного використання ресурсного і виробничо-господарського потенціалу,
- забезпечення розширеного самовідтворення на основі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.
- особливостей менеджменту на різних етапах життєвого циклу підприємства;
- специфіки управління різновидами підприємств та їх об'єднань;
- напрямків організаційного розвитку підприємства;
- розподілу праці, організації робочих місць, аналізу процесу роботи;
- розпорядчої діяльності, делегування та інструктування;
- організації основних видів управлінської діяльності;
- аналізу ефективності управління.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: суть і цілі вивчення економіки, підприємництва і менеджменту; види ресурсів підприємства і ефективність їх використання; систему показників економічної ефективності діяльності підприємства і способи їх розрахунку; з'ясування економічної суті підприємництва, його функцій та умов існування; дослідження видів підприємницької діяльності та підприємницького доходу як її економічного результату; економічні основи функціонування підприємств в умовах ринку; прогресивні методи планування та форми організації виробництва виявлення основних тенденцій розвитку підприємництва в Україні; сутність основних понять і категорій менеджменту та управління; принципи та функції менеджменту; системи методів управління; зміст процесу та технології управління; основи планування, організовування, мотивування та контролювання; методи організації взаємодії повноважень, відповідальності; основні підходи та методи прийняття рішень у менеджменті; інформаційне забезпечення процесу управління; основні стилі керівництва та лідерства; особливості формування

організаційної культури та етики менеджменту;

уміти: аналізувати господарську діяльність сільськогосподарських підприємств; володіти методикою визначення економічних показників; оцінити результативність і ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств; з'ясування економічної суті підприємництва, його функцій та умов існування; дослідження видів підприємницької діяльності та підприємницького доходу як її економічного результату; виявлення основних тенденцій розвитку підприємництва в Україні; визначити перспективні види бізнесової діяльності; оцінювати діяльність підприємства з економічної точки зору; вишукувати резерви підвищення ефективності діяльності підприємства; з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки в організаціях, аналізувати й узагальнювати матеріал у певній системі, порівнювати факти на основі здобутих з різних джерел знань; налагоджувати ефективні комунікації у процесі управління; розробляти технології із прийняття та реалізації управлінських рішень; структурувати завдання відповідно до чисельності та кваліфікації виконавців, визначати черговість робіт, розраховувати термін їх виконання; з урахуванням ділових та особистісних рис добирати виконавців, розподіляти завдання; здійснювати делегування; визначати та оцінювати ефективність менеджменту.

Перелік компетентностей:

• *інтегральна:*

здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері агрономії при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

• *загальні:*

здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу;

здатність до комунікації в усній і письмовій формах на державній та іноземних мовах для вирішення завдань професійної діяльності.

здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, а також приймати обґрунтовані рішення.

здатність працювати в команді та володіти навичками міжособистісної взаємодії.

здатність нести соціальну і етичну відповідальність за прийняті рішення.

здатність до саморозвитку, самореалізації використання творчого потенціалу.

здатність керувати колективом у сфері професійної діяльності.

• *спеціальні (фахові):*

готовність до комунікації в усній та письмовій формах на державній мові України, а також іноземній мові в межах вирішення завдань професійної діяльності;

розуміння сутності сучасних проблем агрономії, науково-технічну політику в межах виробництва екологічно-безпечної продукції рослинництва;

володіння методами оцінки стану агрофітоценозів та прийомами корегування технології виробництва сільськогосподарських культур з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов зони;

володіння методами програмування врожаю польових культур з урахуванням різних рівнів агротехнологій;

уміння дати оцінку придатності земель для вирощування сільськогосподарських культур з урахуванням виробництва якісної продукції;

здатність самостійно організовувати та проводити наукові дослідження з використанням загальноприйнятих методів і стандартів аналізу ґрунтових та рослинних зразків;

уміння розробити практичні рекомендації з використання результатів наукових досліджень.

Міждисциплінарні зв'язки

Курс «Економіка і підприємництво, менеджмент» пов'язаний з такими дисциплінами, як: економічна теорія; підприємництво, економіка і організація аграрного сервісу; підприємництво в агроформуваннях; бізнес-планування в насінництві, маркетинг.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Підприємство, як організаційна структура. Економічні результати і ефективність діяльності підприємства.

Тема 1. Теоретичні основи економіки. Підприємство як суб'єкт господарювання.

1. Предмет, методи і завдання дисципліни «Економіка».
2. Поняття підприємства, його цілі і напрямки діяльності
3. Класифікація підприємств.
4. Особливості сільського господарства і агропромислового виробництва та їх вплив на економіку підприємств агропромислового комплексу.

Тема 2. Ресурсний потенціал сільського господарства та ефективність його використання.

1. Ресурсний потенціал підприємства, його сутність та структура.
2. Земельні ресурси та ефективність їх використання.
3. Земельна реформа в Україні. Методика паювання та грошова оцінка землі.
4. Персонал підприємств: забезпеченість та ефективність його використання.

5. Мотивація та оплата праці.

Тема 3. Спеціалізація і галузева структура аграрних підприємств.

1. Суть і фактори розміщення та спеціалізації сільськогосподарського виробництва.
2. Форми спеціалізації й методика визначення виробничого напрямку підприємства.
3. Галузі й галузева структура аграрних підприємств та методика її визначення.
4. Методика визначення ефективності галузевої структури підприємства.

Тема 4. Результати діяльності та економічна ефективність виробництва.

1. Суть ефективності як економічної категорії.
2. Рентабельність виробництва і методика визначення її показників.
3. Графічний та математичний способи визначення точки беззбитковості виробництва.

Змістовий модуль 2.

Концептуальні положення підприємництва

Тема 5. Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрних формуваннях

1. Сутність підприємництва та його економічна основа
2. Система вільного підприємництва
3. Елементи системи бізнесу
4. Менеджер і підприємець
5. Функції та модель бізнесу

Тема 6. Маркетингове середовище в агропромисловій сфері та його вплив на розвиток успішного підприємництва.

1. Сутність маркетингових досліджень, їх типи і методи проведення.
2. Сегментація ринку і позиціонування товарів.
3. Розроблення плану маркетингу в системі підприємництва.

Тема 7. Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань

1. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності
2. Структура, установчі документи підприємств
3. Міжгосподарські і агропромислові підприємства, об'єднання
4. Особисті підсобні господарства

Змістовий модуль 3.

Теоретичні основи менеджменту. Функції та технології менеджменту

Тема 8. Сутність, зміст і значення менеджменту в суспільному виробництві

Менеджмент як специфічна сфера діяльності людини. Види діяльності. Управління як специфічний вид діяльності. Управління і менеджмент. Менеджмент як діяльність, наука і професія. Типи управління. Ієрархічний тип управління. Тип управління по культурі. Менеджмент як ринковий тип управління. Місце менеджменту у суспільному виробництві. Зростання ролі і значення менеджменту в бізнесі. Значення менеджменту для здійснення соціально-економічних реформ в Україні.

Тема 9. Структура, принципи, функції та методи менеджменту

Структуризація менеджменту. Класифікаційні ознаки менеджменту. Види менеджменту. Поняття і класифікація принципів менеджменту. Дванадцять принципів продуктивності Г. Емерсона. Принципи управління А. Файоля. Загальні принципи сучасного менеджменту Т. Пітерсона і Р. Уотермена. Нові принципи менеджменту. Еволюція принципів менеджменту. Поняття про функції менеджменту. Загальні функції менеджменту. Конкретні функції менеджменту. Взаємозв'язок загальних і конкретних функцій менеджменту.

Сутність та класифікація методів менеджменту. Методи менеджменту як результат виконання функцій менеджменту. Економічні методи менеджменту. Адміністративні методи менеджменту. Соціально-психологічні методи менеджменту. Механізм взаємодії методів, принципів та функцій менеджменту.

Тема 10. Організація та її середовище

Поняття про організації та їх класифікацію. Формальні та неформальні організації. Прості і складні організації. Організаційно-правові форми організацій. Властивості організацій. Необхідність управління організаціями.

Середовище організацій. Внутрішнє середовище організацій. Внутрішні фактори організації, їх склад, структура, взаємозв'язок. Зовнішнє середовище організацій прямої дії, його характеристика і елементи. Зовнішнє середовище організацій непрямої дії. Міжнародне середовище діяльності організацій.

Тема 11. Організування як загальна функція менеджменту. Побудова організацій та основні типи організаційних структур

Сутність функції організування та її місце в системі управління. Поняття та складові організаційної діяльності.

Суть та необхідність взаємодії в організаціях. Делегування. Повноваження. Відповідальність. Їх суть та взаємозв'язок. Усне і письмове делегування. Лінійні повноваження. Штабні повноваження. Типізація працівників штабного апарату. Повноваження обов'язкового погодження.

Паралельні повноваження. Функціональні повноваження. Принципи ефективного делегування повноважень. Взаємодія структур організацій.

Суть побудови організації. Етапи побудови організації. Організаційна структура, ланки та рівні менеджменту. Основні підходи до структуризації організацій. Кількісний, часовий, функціональний, продуктивний, регіональний підходи до побудови організації.

Типи організаційних структур. Бюрократичні (механістичні) організаційні структури. Лінійні, функціональні, лінійно-функціональні структури. Дивізійні структури. Адаптивні (органічні). Структури комісійні, проектні, матричні структури. Конгломерати.

Тема 12. Інформація і комунікації в менеджменті

Інформація, її види та роль в менеджменті. Носії інформації. Класифікація інформації. Вимоги, що висуваються до інформації.

Суть комунікацій в менеджменті. Значення комунікацій. Класифікація комунікацій. Зовнішні і внутрішні комунікації. Міжрівневі (вертикальні) і однорівневі (горизонтальні) комунікації. Формальні і неформальні комунікації. Міжособові і організаційні комунікації. Комунікаційний процес. Елементи і етапи комунікаційного процесу. Проблеми міжособових і організаційних комунікацій.

Тема 13. Керівництво, влада та лідерство у системі менеджменту.

Організаційна культура та етика менеджменту

Суть категорій «керівництво», «влада», «лідерство». Їх місце в системі управління. Керівництво як об'єднувальна функція менеджменту. Основні фактори та визначальні аспекти керівництва. Адаптивне керівництво. Влада як головна категорія в системі впливу на працівників. Влада керівника. Влада підлеглого. Баланс влади. Форми влади і впливу. Влада страху і примушування. Влада винагороди і позитивного підкріплення. Законна (традиційна) форма влади. Харизматична (еталонна) форма влади. Експертна влада (влада розумної віри). Влада переконання і участі. Критерії оцінки стилю менеджера. Загальна характеристика моделі сучасного менеджера.

Суть та значення лідерства в системі управління. Спільні риси та відмінності між менеджером і лідером. Особистісні теорії лідерства. Поведінські теорії лідерства. Теорія «Х» і «У» Д. Мак-Грегора.

Сутність та основні елементи організаційної культури. Основні характеристики організаційної культури. Формування організаційної культури. Підтримка організаційної культури. Зміни організаційної культури. Сутність та елементи культури менеджменту. Взаємозв'язок організаційної культури і культури менеджменту.

Тема 14. Ефективність менеджменту

Видова класифікація ефективності організації: індивідуальна, групова, загально-організаційна. Особливості оцінки різновидів ефективності.

Концепція визначення ефективності менеджменту в організації. Підходи до оцінки ефективності менеджменту в організації. Економічна, організаційна та соціальна ефективність в менеджменті. Система показників економічної, організаційної та соціальної ефективності менеджменту, їх склад і методи визначення. Напрями підвищення ефективності управління організацією.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	с.р.		л	п	сем	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Підприємство, як організаційна структура. Ефективність використання ресурсів підприємства.												
Тема 1. Теоретичні основи економіки. Підприємство як суб'єкт господарювання.	7	2	2	-	-	3	7	1	1	-	-	5
Тема 2. Ресурсний потенціал сільського господарства та ефективність його використання.	7	2	2	-	-	3	7	1	2	-	-	4
Тема 3. Спеціалізація і галузева структура аграрних підприємств	8	2	2	-	-	4	8	-	1	-	-	7
Тема 4. Результати діяльності та економічна ефективність виробництва.	8	2	2	-	-	4	8	1	2	-	-	5
Разом за змістовим модулем 1	30	8	8	-	-	14	30	3	6	-	-	21
Змістовий модуль 2. Концептуальні положення підприємництва												
Тема 5. Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрних формуваннях	10	2	-	2		6	10	1	-	-	-	9
Тема 6. Маркетингове середовище в агропромисловій сфері та його вплив на розвиток успішного підприємництва.	10	2	-	2	-	6	10	1	-	-	-	9
Тема 7. Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань.	10	2	-	4	-	4	10	1	-	-	-	9

Разом за змістовим модулем 2	30	6	-	8	-	16	30	3	-	-	-	27
Змістовий модуль 3. Теоретичні основи менеджменту. Функції та технології менеджменту												
Тема 8. Сутність, зміст і значення менеджменту в суспільному виробництві	8	2		1		5	8	1	-			7
Тема 9. Структура, принципи, функції та методи менеджменту	8	2	2	1		3	8	1	-			7
Тема 10. Організація та її середовище	10	2		2		6	10	1	-			9
Тема 11. Організування як загальна функція менеджменту. Побудова організацій та основні типи організаційних структур	10	2	4			4	10	1	2			7
Тема 12. Інформація і комунікації в менеджменті	8	2		2		4	8					8
Тема 13. Керівництво, влада та лідерство у системі менеджменту. Організаційна культура та етика менеджменту	8	2	2			4	8	1	2			5
Тема 14. Ефективність менеджменту	8	2	2			4	8	1	2			5
Разом за змістовим модулем 3	60	14	10	6	-	30	60	6	6	-	-	48
Усього годин	120	28	18	14	-	60	120	12	12	-	-	96

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<u>Змістовий модуль 2.</u> <i>Концептуальні положення підприємництва</i>	
1	Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрних формуваннях	2
2	Маркетингове середовище в агропромисловій сфері та його вплив на розвиток успішного підприємництва.	2
3	Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань.	4
	<i>Разом по змістовому модулю 2</i>	8
	<u>Змістовий модуль 3</u> <i>Теоретичні основи менеджменту.</i> <i>Функції та технології менеджменту</i>	
1	Сутність, зміст і значення менеджменту в суспільному виробництві	1
2	Структура, принципи, функції та методи менеджменту	1
3	Організація та її середовище	2
4	Інформація і комунікації в менеджменті	2
	<i>Разом по змістовому модулю 3</i>	6
	РАЗОМ	14

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<u>Змістовий модуль 1.</u> <i>Підприємство, як організаційна структура. Ефективність використання ресурсів підприємства</i>	
1.	Тема 1. Теоретичні основи економіки. Підприємство як суб'єкт господарювання.	2
2.	Тема 2. Ресурсний потенціал сільського господарства та ефективність його використання.	2
3.	Тема 3. Спеціалізація і галузева структура аграрних підприємств.	2
4.	Тема 4. Результати діяльності та економічна ефективність виробництва.	2
	<i>Разом по змістовому модулю 1</i>	8
	<u>Змістовий модуль 3</u> <i>Теоретичні основи менеджменту.</i> <i>Функції та технології менеджменту</i>	
1	Планування, мотивування, контролювання як загальні функції менеджменту	2
2	Організування як загальна функція менеджменту. Побудова організацій та основні типи організаційних структур	4
3	Керівництво, влада та лідерство у системі менеджменту. Організаційна культура та етика менеджменту	2
9	Ефективність менеджменту	2
	<i>Разом по змістовому модулю 3</i>	10
	РАЗОМ	18

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-	-	-

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студента відноситься до інформаційно-розвиваючих методів навчання і є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Види самостійної роботи студентів за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел інформації; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних, семінарів; виконання типових задач; інші види занять.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних задач; виконання розрахунково-графічних робіт і курсових робіт; участь у ділових іграх і в розборі проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей, інформацій з заданої теми; інші види занять.

4. Вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва: навчальні практикуми, робота на філіях кафедр; усі види практик.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1.		
<i>Підприємство, як організаційна структура.</i>		
<i>Економічні результати і ефективність діяльності підприємства.</i>		
1	Теоретичні основи економіки. Підприємство як суб'єкт господарювання.	3
2	Ресурсний потенціал сільського господарства та ефективність його використання.	3
3	Спеціалізація і галузева структура аграрних підприємств.	4
4	Результати діяльності та економічна ефективність виробництва.	4
Змістовий модуль 2.		
<i>Концептуальні положення підприємництва</i>		
5	Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрних формуваннях	6
6	Маркетингове середовище в агропромисловій сфері та його вплив на розвиток успішного підприємництва.	6
7	Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань.	4
Змістовий модуль 3		

<i>Теоретичні основи менеджменту. Функції та технології менеджменту</i>		
1	Сутність, зміст і значення менеджменту в суспільному виробництві	5
2	Структура, принципи, функції та методи менеджменту	3
3	Організація та її середовище	6
4	Організування як загальна функція менеджменту. Побудова організацій та основні типи організаційних структур	4
5	Інформація і комунікації в менеджменті	4
6	Керівництво, влада та лідерство у системі менеджменту. Організаційна культура та етика менеджменту	4
7	Ефективність менеджменту	4
	РАЗОМ	60

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної роботи здобувача навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Мета ІНДЗ. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань здобувача з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

ІНДЗ з дисципліни «Менеджмент організації» видається здобувачу викладачем на початку семестру. ІНДЗ виконується здобувачем самостійно. Здобувач має надати ІНДЗ для перевірки наприкінці семестру, але не пізніше терміну проведення підсумкового модульного контролю. Оцінка за виконання ІНДЗ враховується при виставленні загальної оцінки за дисципліною.

Тематика ІНДЗ має носити проблемний характер. Здобувач має право самостійно обрати тему та зміст роботи з обов'язковим її узгодженням з викладачем. У противному випадку тема має бути запропонована викладачем (варіант тем рефератів наведено нижче).

У процесі виконання ІНДЗ здобувач має опрацювати не менш як п'ять літературних джерел з посиланнями на використання певної інформації з них по тексту роботи. При цьому робота має носити практичну направленість та бути спрямованою на вирішення певної проблеми чи висловлення особистого погляду автору роботи на питання, яке розглядається в роботі.

Індивідуальне завдання складається з: титульної сторінки; змісту; вступу; основної частини; висновку; списку використаної літератури; додатків до індивідуального завдання (при необхідності).

Вступ. Має розкривати актуальність обраної здобувачем теми, її проблематику, мету написання роботи.

Основна частина роботи (може включати декілька підрозділів). Має включати характеристику сучасного стану проблеми, опис нормативної бази, погляд різних авторів на цю проблему, позитивні та негативні наслідки проблеми.

Висновки. Має включати обґрунтовані висновки здобувача щодо досягнення мети роботи, можливо рекомендації щодо вдосконалення діяльності підприємства.

Список літератури. У кінці ІНДЗ надається повний список використаних джерел, який необхідно скласти в певному порядку (законодавчі та нормативні акти, статистичні довідники, загальна та спеціальна література за алфавітом). Відомості про джерела, які включені до списку необхідно давати згідно з державним стандартом з обов'язковим наведенням праць.

Додатки. У додатки можуть бути включені матеріали, що є копією документів, звітів, або розрахункові таблиці, узагальнюючі схеми чи діаграми. При наявності кількох додатків оформлюється окрема сторінка «ДОДАТКИ», номер якої є останнім, що відноситься до обсягу ІНДЗ.

Обсяг роботи 25-30 друкованих сторінок шрифт Times New Roman, 14, полуторний інтервал; поля: 20мм з усіх сторін.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТЕМ

1. Сутність терміна “менеджмент” і його відмінність від терміна “управління”.
2. Класифікація менеджменту за ознакою напрямів реалізації.
3. Методи дослідження, що застосовуються у менеджменті.
4. Основні функції менеджерів та підприємців. Характеристика основних їх функцій.
5. Портрет сучасного менеджера (риси, якості, функції, ролі...).
6. Необхідність поділу управлінської праці.
7. Вертикальний та горизонтальний поділи управлінської праці.
8. Інституційний, управлінський та технічний рівні управління і зв'язок між ними.
9. Закони, закономірності та принципи менеджменту.
10. Характеристика взаємозв'язків між основними принципами менеджменту.
11. Роль менеджерів та підприємців у розвитку національної економіки.
12. Основні етапи розвитку менеджменту. Послідовність їх виникнення.
13. Сутність принципів менеджменту Анрі Файоля та характеристика взаємозв'язків між ними.
14. Сутність процесійного підходу в менеджменті.
15. Основні етапи розвитку управлінської науки.
16. Внесок українських учених у розвиток науки про менеджмент.
17. Підходи до класифікації функцій менеджменту.

18. Необхідність виокремлення в менеджменті видів управлінської діяльності.
19. Класифікація функцій управління за ознакою місця у менеджменті.
20. Роль функцій керівництва у структурі категорій менеджменту.
21. Загальні, конкретні та об'єднувальні функції менеджменту.
22. Сутність, роль і завдання планування як виду управлінської діяльності.
23. Роль і значення місії в діяльності організації.
24. Методики оцінки зовнішнього та внутрішнього середовищ організації.
25. Система планових параметрів та її підсистеми.
26. Зміст бізнес-планування.
27. Види та завдання центрів відповідальності в процесі бюджетування.
28. Зміст категорій, на яких ґрунтується реалізація функції організування.
29. Процеси передавання лінійних та функціональних повноважень.
30. Характеристика процесу побудови організації.
31. Способи оцінювання та аналізу організаційних структур управління.
32. Критерії вибору організаційних форм управління зовнішньоекономічної діяльності для великих підприємств.
33. Сутність делегування повноважень і значення відповідальності.
34. Концепції процесу передавання повноважень.
35. Підходи до оцінювання ефективності організаційних структур управління.
36. Франчайзинг як взаємовигідна форма співробітництва.
37. Сутність механізму мотивації працівників на засадах врахування потреб.
38. Змістові та процесійні теорії мотивації.
39. Внесок українських вчених у розвиток мотиваційних механізмів.
40. Проблеми формування дієвих та реалістичних систем стимулювання працівників.
41. Сутність і особливості контролювання.
42. Характеристика функцій та завдань контролю. Чинники підвищення ефективності контролю.
43. Класифікація контролю за різними ознаками.
44. Характеристика централізованого та децентралізованого видів контролю.
45. Сутність інформаційно-управлінської системи контролю.
46. Взаємозв'язки між функціями та методами менеджменту.
47. Класифікація методів менеджменту за різними ознаками.
48. Економічні методи менеджменту.
49. Соціально-психологічні методи менеджменту.
50. Технологічні методи менеджменту на виробничих підприємствах.
51. Сутність, призначення та роль адміністративних методів менеджменту.

52. Сутність та основне призначення управлінських рішень.
53. Класифікація управлінських рішень за різними ознаками.
54. Місце управлінських рішень як категорії менеджменту у процесі управління організацією.
55. Чинники впливу на процес прийняття управлінських рішень.
56. Сутність оптимізації управлінських рішень.
57. Роль та характеристика видів комунікацій у процесі менеджменту.
58. Роль неформальних комунікацій в діяльності організації.
59. Сутність та класифікація інформації за різними ознаками.
60. Сутність комунікаційного процесу.
61. Особливості міжособистісних комунікацій.
62. Характеристика організаційних комунікацій.
63. Призначення етикету в ділових колах.
64. Сутність керівництва як об'єднувальної функції менеджменту.
65. Форми влади, переваги та недоліки їх застосування.
66. Демократичний та авторитарний стилі керівництва.
67. Модель узгодженого керівництва в організації.
68. Типологія лідерів та засади лідерства.
69. Сутність юридичної та соціальної відповідальності у менеджменті.
70. Сутність ділового етикету у менеджменті.
71. Сутність заходів із забезпечення етичної поведінки.
72. Роль етичної поведінки у взаєминах менеджерів та підлеглих.
73. Технологія управління організаційним розвитком. Складові організаційного розвитку та їх взаємозв'язок.
74. Підходи та показники до визначення ефективності менеджменту.
75. Вплив організаційних змін та розвитку на ефективність менеджменту.

Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі: індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота за теоретичною частиною дисципліни проводиться у вигляді:

1. Індивідуальних консультацій – запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни;
2. Групових консультацій – розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику.

Індивідуально-консультативна робота за практичною частиною дисципліни проводиться у вигляді:

1. Індивідуальних консультацій – завдань, стосовно яких виникли запитання;
2. Групових консультацій – розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення.

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

1. Індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;
2. Підготовка рефератів для виступу на науковому семінарі;
3. Підготовка рефератів для виступу на науковій конференції.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час вивчення дисципліни використовуються такі методи навчання:

1). Група методів за джерелом інформації і сприйняття навчальної інформації – **словесні** (лекція, семінари, бесіда, розповідь); **наочні** – (ілюстрація, демонстрація, презентація), **практичні** (збір інформації, її економічна обробка, розрахунки, графічно-схематичне зображення інформації).

Лекція - логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять і, водночас, методів навчання.

Лекція із застосуванням ігрових методів - застосовуються методи мозкової атаки, методи конкретних ситуацій та інші, коли здобувачісамі формулюють проблему, і самі намагаються її вирішити.

Семінари - форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачіготують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій тощо.

Практичні заняття - форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання здобувачем відповідно до сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття - форма навчального заняття, що проводиться з окремими здобувачами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Рольові ігри (інсценізація) – форма активізації здобувачів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Консультація - форма навчального заняття, при якій здобувач отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні консультації, семестрові та екзаменаційні).

2). Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу:– **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні;**

3). Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – **репродуктивні та продуктивні** (дослідницькі, пошукові, частково-пошукові);

4). Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота здобувача з навчальною та науковою літературою, текстами лекцій, підготовка до семінарських і практичних занять, робота з комп'ютером, виконання письмових завдань.

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності здобувачів включає поточний, модульний (відповідно визначеному змістовому модулю), та підсумковий/семестровий контроль результатів навчання.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль знань здобувачів здійснюється за двома напрямками:

I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських та практичних заняттях;

II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль здійснюється у формі: *усне опитування; фронтальне опитування; індивідуальне опитування; письмові контрольні роботи; тестування.*

Модульний контроль проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання здобувача після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Підсумковий/Семестровий контроль проводиться у формі іспиту у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

Семестровий екзаме́н – форма оцінки підсумкового засвоєння здобувачами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням екзаме́ну є перевірка розуміння здобувачем програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзаме́н оцінює рівень засвоєння здобувачем компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Поточне тестування та самостійна робота														Самостійна робота	Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14			
4	4	4	4	4	5	5	4	4	4	5	4	4	5	10	30	100

Семестровий екзамен – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

Розширена шкала підсумкового контролю використовується для виставлення екзаменаційних оцінок. Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для іспиту
90-100	A	зараховано
82-89	B	
75-81	C	
66-74	D	
60-65	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Гуторова О.О., Пахуча Е.В. Економіка і підприємництво, менеджмент : навч. посібник / О.О. Гуторова, Е.В. Пахуча – Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2018. – 247 с.
2. Гуторов О.І., Гуторова О.О. Менеджмент: навч. посіб. для самот. роботи студ. / О.І. Гуторов, О.О. Гуторова. – Х.: ХНАУ, 2013. – 210 с.
3. Гуторова О.О. Основи менеджменту: навч. посіб. / О.О. Гуторова. – Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2009. – 328 с.
4. Гуторова О.О. Менеджмент організації: навч. посіб. / О.О. Гуторова. – Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2017. – 268 с.
5. Гуторова О.О., Пахуча Е.В. Економіка і підприємництво, менеджмент. Методичні вказівки до практичних, семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти напряму підготовки 6.090101 «Агрономія» (спеціальності 201 «Агрономія») / О.О. Гуторова, Е.В. Пахуча. - Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2018. – 51 с.
6. Гуторова О.О., Пахуча Е.В. Економіка і підприємництво, менеджмент. Тестові завдання для перевірки поточного рівня засвоєння знань. Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти напряму підготовки 6.090101 «Агрономія» (спеціальності 201 «Агрономія») / О.О. Гуторова, Е.В. Пахуча. - Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Харк. нац. аграр. ун-т, 2018. – 73 с.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

з курсу «Економіка, підприємництво»

Основна

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Науковий збірник за матеріалами VII Пленуму Співки економістів України та всеукраїнської науково – практичної конференції / Під загальною редакцією Оскольського В.В. – К: Аратта, 2009. — 350 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємства агропромислового комплексу: підручник / – К.: КНЕУ, 2013. – 779.
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. – К.: Атіка, 2004 – 480с.
4. Виноградська А.М. Основи підприємництва: навч. посібник / – К.: Кондор, 2007. — 544 с.
5. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навч. посіб. – 2-ге видання. / — К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
6. Горбонос Ф.В. Черевко Г.В. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос, Г.В. Черевко. - К. : Знання, 2010. - 463 с.
7. Гуторова О.О., Пахуча Е.В. Економіка і підприємництво, менеджмент : навч. посібник / О.О. Гуторова, Е.В. Пахуча – Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2018. – 247 с.
8. Курган В. П. Економіка аграрних підприємств: навч.-метод. посібн. / – Суми

: ВТД «Університетська книга», 2008. — 270 с

9. Іванюта С. М. Підприємництво і бізнес-культура: навч. посіб. — К. :
10. Акіліна О.В., Пасічник В.Г. Основи підприємництва (навчально-методичний комплекс): навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 176 с.
11. Шегда А. В., Харченко Т. Б., Сагайдак Ю. А., Пашнюк Л. О. Економіка підприємства: збірник тестів і задач. навчальний посібник./ — К.: Центр учбової літератури, 2010. - 240 с.
12. Гетьман, Оксана Олександрівна. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.О. Гетьман, В. М. Шаповал. - 2-ге вид. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 488 с.
13. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Г 85 Економіка підприємства: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 304 с.
14. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.] ; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука та ін. - К. : ННЦ ІАЕ, 2011. - 1008 с.
15. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва : моногр. / П.Т. Саблук. - К.: ННЦ „ІАЕ”, 2014. - 356 с.
16. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент: навч. посібник. 2-ге вид./ В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко.— К., 2005. — 530 с.
17. Гевко І.Б. Операційний менеджмент: навч. посібник / І.Б. Гевко. — К.: Кондор, 2005. — 226 с.
18. Котлер Ф. Маркетинг - менеджмент / Ф. Котлер; пер.с англ. - СПб.: Питер, 2000. - 896 с.

Додаткова

1. Вікторов М.С. Сутність і фактори інтенсифікації аграрного виробництва / М. С. Вікторов //Економіка АПК. — 2011. — № 1. — С. 53–57.
2. Збарський В.К. Організація і перспективи розвитку виробництва у сільськогосподарських підприємствах: монографія. — / В.К. Збарський, В.П.Горьовий, М.С. Срібнюк Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2008. — 136 с.
3. Жулудева Ю.В. Оценка показателей прогноза развития сельского развития региона // Вісник Сумського національного аграрного університету.. — 2013. — Вип. 6 (57). —С. 184 - 187.
4. Кравчук Л.С. Ефективність господарювання та аналіз виробництва сільськогосподарського виробництва // Л. С. Кравчук // Вісник ХНАУ. — 2011. — № 12. — С. 364 - 368.
5. Павлик В. Л.. Собівартість і реалізація продукції у формуванні аграрного ринку / В. Л. Павлик //Економіка АПК. — 2007. — № 5. — С. 147–152.
6. Полозенко Д.В. Прямі та непрямі форми державної підтримки сільськогосподарських підприємств / Д.В. Полозенко // Економіка АПК. — 2009. — №5. — С.40-44.
7. Хорунжий М.Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію // Економіка АПК. — 2011. — № 1. — С. 57–61.
8. Боднар О.В. Особливості ціноутворення у зернопродуктовому

підкомплексі України / О.В. Боднар // Економіка ринкових відносин. - 2013. - № 11. - С. 127-133.

9. Дем'яненко С.І. До питання про стратегію розвитку аграрного сектору економіки України / С.І. Дем'яненко // Економіка АПК. - 2014. - № 1. - С. 14-19.

10. Шпичак О.М. Оптимізація ринку зерна України та її результативність / О.М. Шпичак, О.В. Боднар // Моніторинг біржового ринку. - 2014. - № 2(21). - С. 8-14.

11. Шпикуляк О.Г. Ефективність виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами : теоретико-методологічний аспект / О.Г. Шпикуляк, О.А. Материнська, Г.Ф. Мазур // Економіка АПК. - 2014. - № 12. - С. 42.

12. Андрійчук В.Г. Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. - 2014. - № 2. - С. 5-21.

13. Бондаревська К.В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України / К.В. Бондаревська // Економіка АПК. - 2014. - № 11. - С. 36-42.

14. Шубравська О.В. Розвиток сільськогосподарського виробництва України: чинники зростання / О.В. Шубравська // Економіка АПК. - 2015. - № 5. - С. 5-11.

15. Саблук П.Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи / П.Т. Саблук // Економіка АПК. - 2015. - № 2. - С. 10-17.

16. Світовий О.М. Шляхи оптимізації виробництва у зернопродуктовому підкомплексі для збільшення доданої вартості / Світовий О.М. // Економіка АПК. - 2016. - № 2 - С. 52

17. Черненко Д.С. Розвиток тваринництва в особистих селянських господарствах / Черненко Д.С. // Економіка АПК. - 2016. - № 3 - С. 88

18. Веселяк В.Я. Нові методичні підходи щодо удосконалення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення / Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. // Економіка АПК. - 2016. - № 2 - С. 22

19. Світовий О.М. Шляхи оптимізації виробництва у зернопродуктовому підкомплексі для збільшення доданої вартості / Світовий О.М. // Економіка АПК. - 2016. - № 2 - С. 52

20. Шубравська О.В. Розвиток агропродовольчого виробництва України: завдання і виклики / Шубравська О.В. // Економіка АПК. - 2016. - № 4 - С. 5

21. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі / Козак О.А., Грищенко О.Ю. // Економіка АПК. - 2016. - № 1 - С. 38

Інформаційні ресурси

1. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://agroua.net>

2. Електронна бібліотека підручників [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/>

3. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>

4. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>

5. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Agro Times [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agrotimes.net/>

з курсу «Менеджмент»

Базова

1. Гуторов О.І. Менеджмент: навч. посібник /О.І. Гуторов, О.О. Гуторова – Харк. нац. аграр. ун-т.– Х: ХНАУ, 2013. – 210 с.
2. Гуторова О.О. Основи менеджменту: навч. посібник / О.О. Гуторова / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2009. – 329 с.
3. Гуторова О.О., Пахуча Е.В. Економіка і підприємництво, енеджмент : навч. посібник / О.О. Гуторова, Е.В. Пахуча – Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2018. – 247 с.
4. Друкер П.Ф. Практика менеджмента: пер. с англ.: Учеб. пособие. / П.Ф. Друкер. – М.: Вильямс, 2000. – 398 с.
5. Завадський Й.С. Менеджмент: Management: У 3 томах. Т.1. / Й.С. Завадський. – К.: Вид- во Європ. ун-ту, 2002. – 542 с.
6. Кредісов А.І. Історія вчень менеджменту : підручник. / А.І. Кредісов. – К.: Завдання України, 2001. – 300 с.
7. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту : підручник. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – 2-е вид., вип., допов. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.
8. Мартиненко М.М. Основи менеджменту : підручник. /М.М. Мартиненко. – К.: Каравела, 2005. – 496 с.
9. Менеджмент: теорія і практика : навч. посіб. / А.А. Мазаракі, Г.Є. Мошек, Л.А. Гомба та ін.. – К.: Атіка, 2007. – 564 с.
10. Мескон М.Х. Основы менеджмента. / М.Х. Мескон. – М., 1999. – 826 с.
11. Мостенська Т.Л. Менеджмент: підручник. / Т.Л. Мостенська, В.О. Новак, М.Г. Луцький, М.А. Міненко. – К.: – Сузір'я, 2007. – 690 с.
12. Осовська Г.В. Основи менеджменту. Курс лекцій: навч. посіб. / Г.В. Осовська. – Житомир: ЖІТІ, 1998. – 601 с.
13. Робінс Стефан П. Основи менеджменту : підручник / Робінс С.П., Де Ченцо Д.А.: Пер. з англ. А.Олійник, М. Корчинська, Р.Ткачук. – К.: Основи, 2002. – 671 с.
14. Стадник В.В. Менеджмент : посібник. / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.: Академвидав, 2003. – 320 с.
15. Сухарський В.С. Менеджмент / В.С. Сухарський. – Тернопіль: Астон, 2004. – 528 с.
16. Хміль Ф.І. Основи менеджменту : підручник. / Ф.І. Хміль. – К.: Академвидав, 2005. – 608 с.
- 17.Шегда А.В. Менеджмент : навч. посіб. / А.В. Шегда. – К.: Т-во Знання, КОО, 2002. – 583 с.

Допоміжна

1. Василенко В.А. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. / В.А. Василенко, В.І. Шостка. – К.: ЦУЛ, 2003. – 285 с.
2. Виноградський М.Д. Організація праці менеджера : навч. посіб. / М.Д. Виноградський, А.М. Виноградська, О.М. Шкапова. – К.: Кондор, 2003. – 414 с.
3. Гончарова Н.І. Документація на забезпечення менеджменту. / Н.І. Гончарова. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 260 с.
4. Дойль Питер. Менеджмент: стратегия и тактика. / Питер Дойль. – СПб: Питер, 1999. – 560 с.
5. Кредісов А.І. Менеджмент для керівників. / А.І. Кредісов. – К., 1999. – 556 с.
6. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посіб. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – 3-е вид., допов. і перероб. – Л.: Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2007. – 384 с.
7. Наука управляти: з історії менеджменту: Хрестоматія : навч. посіб. (упорядник І.О. Слепов). – К.: Либідь, 1993. – 304с.
8. Немцов В.Д. Менеджмент організацій : навч. посіб. / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань, Г.Ф. Сініук. – К.: УВПК Екс Об, 2001. – 392с.
9. Осовська Г.В. Комунікації в менеджменті : навч. посіб. / Г.В. Осовська. – К.: Кондор, 2003. – 218 с.
10. Сладкевич В.П. Мотивационный менеджмент : курс лекцій. / В.П. Сладкевич. – К.: МАУП, 2001. – 168 с.
11. Червінська Л.П. Мотивація персоналу в менеджменті: стан, проблеми, напрями розвитку. / Л.П. Чернівська. – К., 1997. – 204 с.
12. Червінська Л.П. Основи мотивації в менеджменті. / Л.П. Чернівська. – Суми, 1997. – 192 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a>
2. Наукова періодика України; Нац. бібл. України ім. В. І. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Научная электронная библиотека. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/defaultx.asp>
4. Правовий портал України «Ліга-закон». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua/>